

ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม

ทองทิพภา วิริยะพันธุ์

คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

อีเมล Thongtippha_vir@utcc.ac.th

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ: 30 พฤศจิกายน 2565

วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ: 18 พฤษภาคม 2566

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 31 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม ปัญหา/อุปสรรค/ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม และการขยายผลหลักสูตรอบรมระยะสั้น “Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย” ระหว่างปี พ.ศ. 2561 – 2565 โดยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงจากกลุ่มผู้สนับสนุน คนพิการจากภาคเอกชน กลุ่มผู้สนับสนุนคนพิการจากองค์กรคนพิการและผู้ประกอบการคนพิการ กลุ่มผู้รับผิดชอบคนพิการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนทั้งสิ้น 10 คน ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัย พบว่า คนพิการทุกประเภทสามารถเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้ เนื่องจากคนพิการมีทัศนคติ (Mindset) แรงบันดาลใจ คุณลักษณะส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อการเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม หากคนพิการได้รับการส่งเสริมศักยภาพในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของวิสาหกิจเพื่อสังคม การเรียนรู้และเสริมทักษะความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ผ่านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจจริง มีระบบสนับสนุนจากภาครัฐที่ต่อเนื่อง เช่น ระบบนิเวศที่ครบวงจร ภาครัฐเครือข่ายความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เอื้อประโยชน์และสร้างโอกาสให้วิสาหกิจเพื่อสังคมของคนพิการเติบโตอย่างแข็งแรง รวมทั้งมีการเสริมหนุนจากครอบครัว/องค์กรคนพิการ/ภาคเอกชน/ภาควิชาการและเครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคมอื่น ๆ ที่มีประสิทธิภาพ ส่วนปัญหา/อุปสรรค/ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ได้แก่ ปัญหาด้านทัศนคติ ความเชื่อของสังคมไทย ความรู้ความเข้าใจ และการขาดการรวมกลุ่มของคนพิการ/องค์กรคนพิการ ปัญหาการเข้าถึงโอกาสของคนพิการ ปัญหามาตรฐานการผลิตที่ไม่สม่ำเสมอและต้นทุนการผลิตสูง ส่วนการขยายผลหลักสูตรอบรมระยะสั้น “Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นการปรับมุมมองความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมให้แก่คนพิการนั้น สามารถนำไปขยายผลต่อยอดได้หลากหลายวิธี เช่น จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดอบรมเฉพาะกลุ่ม ขยายผลองค์ความรู้ไปสู่ชุมชน ประสานความร่วมมือในการขยายผลกับภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

คำสำคัญ: ผู้ประกอบการเพื่อสังคม วิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนาศักยภาพคนพิการ

The Opinion on Capability Development of Persons with Disabilities to Become Social Entrepreneurs

Thongtippha Viriyapan

School of Business, University of The Thai Chamber of Commerce

Email: Thongtippha_vir@utcc.ac.th

Received: November 30, 2022

Revised: May 18, 2023

Accepted: May 31, 2023

Abstract

The objectives of this qualitative research are to examine the opinions on capability development of persons with disabilities in becoming social entrepreneurs, the associated problems, obstacles, and recommendations for such persons to operate social enterprise, and the further extension of the short training course: “Mini MBA for Social Enterprise for Persons-with-Disabilities Organizations and Network” offered during 2018-2022. Data were gathered by selecting specific (purposive sampling) figure 10 persons namely persons supporting person with disabilities (PWDs) from private sector, PWDs organizations and PWDs entrepreneurs, public and relevant organizations responsible for capacity development of PWDs. The data were analyzed by using content analysis, the results indicate that persons with disabilities are capable of running social enterprises because they have a positive mindset, inspiration, and personal characteristics conducive to being social entrepreneurs. Especially if they are supported on capabilities building required such as knowledge and understanding of social enterprise, appropriate training on skills and experience of actual business environment. The public sector should continuously provide a well-integrated eco-system with cooperation from networks of affiliated organizations from all parties in order to enhance and extend opportunities for the progressive growth of persons-with-disabilities social enterprises. Effective supports should also come from persons-with-disabilities families, persons-with disabilities-organizations, private sector, academic institutions, and networks of social enterprises. The problems, and obstacles for development of persons with disabilities to be effective social entrepreneurs include negative mindset, Thai social beliefs,

lack of knowledge and understanding, insufficient collective effort of persons-with-disabilities organizations, access to market opportunity, inconsistent production standards and high production costs. On the extensions of the short training course, which is the initial point of changing the mindset, several suggestions are proposed such as learning-exchange forum, specialized-group training, extension to designated communities and cooperative arrangement of relevant activities with pertinent parties.

Keywords: Social Entrepreneur, Social Enterprise, Capability Development of Persons with Disabilities

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบัน ประเทศไทยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลระหว่างมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน โดยเป้าหมายทางสังคมจะมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้พ้นความยากจน ความหิวโหย การสร้างโอกาสที่เท่าเทียมกันในการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เพื่อลดความเหลื่อมล้ำภายใต้ความเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา เพื่อให้ทุกภาคส่วนร่วมกันขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Office of the National Economics and Social Development Council, 2021) ซึ่งการลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ธนาคารโลกได้เสนอแนะ “การเติบโตอย่างมีส่วนร่วม” (Inclusive Growth) เพื่อให้เป็นการเติบโตที่ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน จะได้สร้างโอกาสอย่างเสมอภาคระหว่างคนทุกกลุ่มในสังคมให้ดีขึ้น (Chaiwat et al., 2016) เช่นเดียวกับ Ronaparp (2021) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำอย่างยั่งยืน คือ การสร้างโอกาสในการหารายได้ให้กับครัวเรือนเพื่อนำไปสู่การเติบโตอย่างยั่งยืน

สำหรับการพัฒนาคนให้เติบโตอย่างมีส่วนร่วมสามารถดำเนินการได้หลายวิธี เช่น ส่งเสริมให้เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ดังที่ Nuchpiam et al. (2018) กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) เป็นรูปแบบการดำเนินธุรกิจที่จะช่วยเกื้อหนุนการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน เพราะเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างการแสวงหากำไรทางธุรกิจและการแก้ปัญหาสังคม โดย Nuchpiam et al. (2018) กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมกำลังเป็นที่จับตามองอย่างยิ่งในเวทีระดับโลก เพราะเป็นการดำเนินธุรกิจที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เนื่องจากมีเจตนาที่ชัดเจนที่จะขจัดความยากจนทุกรูปแบบและครอบคลุมถึงสภาพแวดล้อมด้วย (Le Blanc, 2015, as cited in Nuchpiam et al., 2018)

ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2560 หอการค้าไทย มูลนิธิหอการค้าไทย บมจ. เมืองไทยประกันภัย และมหาวิทยาลัยหอการค้าไทย จึงดำริที่จะอบรมคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ด้วยการจัดทำหลักสูตรอบรมระยะสั้น “ Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย” ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2561-ปัจจุบัน ผู้เข้าอบรม ได้แก่ ผู้บริหารองค์กรคนพิการ/คนพิการ/ผู้ดูแล ฯลฯ จำนวน 70-80 คนต่อรุ่น และอบรมมาแล้ว 4 รุ่น (ยกเว้นปีพ.ศ. 2564 เพราะสถานการณ์โควิด) วัตถุประสงค์การอบรมฯ ได้แก่ ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจเพื่อสังคม คนพิการจะได้มีศักยภาพทางธุรกิจที่พร้อมจะเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมในอนาคต มีรายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวอย่างยั่งยืน พร้อมช่วยเหลือดูแลสังคม และสิ่งแวดล้อมให้เติบโตไปพร้อม ๆ กัน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการเพื่อสังคมมิได้เป็นเรื่องง่าย เนื่องจากคนพิการมีข้อจำกัดหรือมีอุปสรรคในหลายด้าน ทั้งปัญหาจากตัวคนพิการเอง หรือปัญหาอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อคนพิการ ตัวอย่างเช่น คนพิการทุกประเภทจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงโอกาสในการเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมตามแนวทางวิสาหกิจเพื่อสังคม ทำให้ในปัจจุบัน วิสาหกิจเพื่อ

สังคมของคนพิการที่ได้รับการจดทะเบียนตามพรบ.ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 มีจำนวนเพียง 12 แห่ง (ข้อมูลสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ณ วันที่ 16 มีนาคม 2566) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญของปัญหา และเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม จะได้ “เปลี่ยนภาวะเป็นพลัง” คนพิการจะได้พึ่งพาตนเองทางการเงินอย่างยั่งยืน ซึ่งนอกจากจะส่งผลให้คนพิการและครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้ว ยังทำให้คนพิการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรี มีความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศชาติ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม
2. เพื่อศึกษาปัญหา/อุปสรรค/ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการขยายผลหลักสูตรอบรมระยะสั้น “Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย”

นิยามศัพท์

วิสาหกิจเพื่อสังคม ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.2562 มาตรา 3 “วิสาหกิจเพื่อสังคม” หมายถึง บริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่นที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

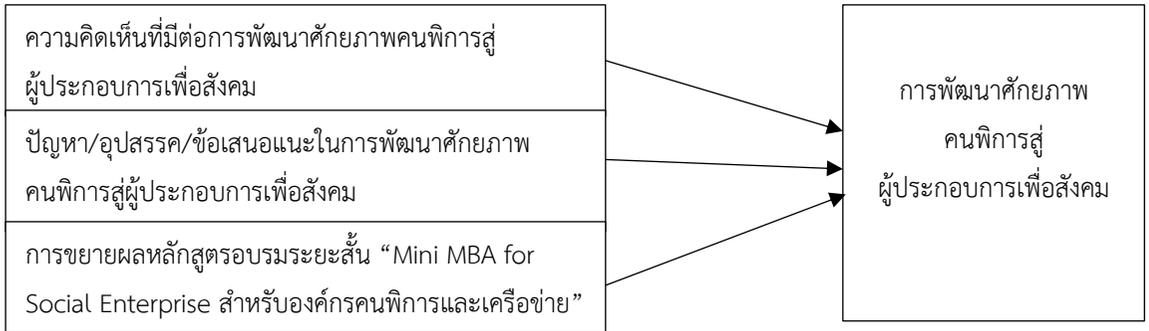
กลุ่มกิจการเพื่อสังคม พรบ.ส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.2562 มาตรา 3 “กลุ่มกิจการเพื่อสังคม” หมายถึง บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือนิติบุคคล ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจัดแจ้งเป็นกลุ่มกิจการเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้ (Social Enterprise Promotion Act B.E. 2562, 2019)

องค์กรคนพิการแต่ละประเภท ได้แก่ องค์กรสมาชิกระดับชาติตามประเภทความพิการที่ได้แจ้งชื่อไว้กับสำนักงานตามระเบียบที่คณะกรรมการกำหนด (Empowerment of Persons with Disabilities Act B.E. 2550, 2007, amendment B.E. 2556, 2013)

ผู้ประกอบการเพื่อสังคมคนพิการ หมายถึง คนพิการที่ประกอบธุรกิจ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะพึ่งพาตนเองทางการเงินอย่างยั่งยืน ไม่มุ่งหวังความช่วยเหลือทางการเงินเป็นหลัก และในขณะเดียวกัน

ก็มีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ต้องการส่งเสริมและสนับสนุนคนพิการอื่นให้มีโอกาสเติบโตไปด้วยกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม โดยกลุ่มตัวอย่างและเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงที่สัมพันธ์กับหัวข้อวิจัย วัตถุประสงค์ และคำถามในการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม จำนวนทั้งสิ้น 10 คน ดังนี้

1) กลุ่มผู้สนับสนุนคนพิการจากภาคเอกชน จำนวน 2 คน ได้แก่ ประธานกิตติมศักดิ์หอการค้าไทย และรองประธานกรรมการ หอการค้าไทย เกณฑ์การพิจารณา ได้แก่ มีความเชี่ยวชาญด้านการประกอบธุรกิจ มีความสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม และเป็นที่ปรึกษาหลักสูตรอบรม Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย

2) กลุ่มผู้สนับสนุนคนพิการจากองค์กรคนพิการและผู้ประกอบการคนพิการ จำนวน 5 คน ได้แก่ ประธานกิตติมศักดิ์มูลนิธิสากลเพื่อคนพิการ ประธานมูลนิธิออทิสติกไทย และ ผู้ก่อตั้ง บริษัทออทิสติกไทย วิสาหกิจเพื่อสังคม จำกัด ประธานคณะกรรมการดำเนินงาน มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดฯ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขาจังหวัดนครราชสีมา และ ประธานบริษัท S.A.I.N.T. จำกัด (วิสาหกิจเพื่อสังคม) และ ผู้ประกอบการคนพิการจากหลักสูตรอบรมฯ เกณฑ์การพิจารณา ได้แก่ มีสมาชิกหรือเครือข่ายเป็นคนพิการ มีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพคนพิการ มีศักยภาพทางธุรกิจ สามารถเป็นผู้ประกอบการคนพิการ

3) กลุ่มผู้รับผิดชอบการพัฒนาคนพิการจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 คน ได้แก่ รองอธิบดีกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ ผู้เชี่ยวชาญดำเนินการวิเคราะห์และตรวจสอบโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม เกณฑ์การพิจารณา ได้แก่ มีความเชี่ยวชาญด้านคนพิการ มีหน้าที่รับผิดชอบในการพัฒนาศักยภาพคนพิการ

กลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจำนวนและหน่วยงานของผู้เข้าร่วมการวิจัยเชิงคุณภาพมีการเก็บข้อมูลจนข้อมูลอิ่มตัว ขั้นตอนในการเก็บข้อมูล เนื่องด้วยข้อจำกัดจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 กระทบต่อขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) ที่ได้ออกแบบไว้ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงควบคุมคุณภาพของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยปรับวิธีการดำเนินงานพร้อมออกแบบเครื่องมือตามที่เหมาะสม ประกอบด้วย 2 ส่วน 1) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured) ซึ่งประกอบด้วยชุดคำถามปลายเปิดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเผชิญหน้าเป็นรายบุคคลผ่านทางแพลตฟอร์มการประชุมออนไลน์ เปิดโอกาสให้ซักถามเพิ่มเติมและเปิดประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกอย่างครอบคลุมครบถ้วน ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง 2) เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงคุณภาพแบบมีโครงสร้าง (Structured Qualitative Interview) ประกอบด้วยคำถามปลายเปิด (Open-Ended Questions) ซึ่งผู้วิจัยออกแบบและจัดเรียงลำดับประเด็นคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย และทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้อ่านและกรอกข้อมูลคำตอบด้วยตนเอง ทั้งข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง (Facts) และความคิดเห็น (Opinions) หลังจากนั้น ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) เปรียบเทียบข้อค้นพบ (Finding) ของปรากฏการณ์ที่ทำการศึกษา (Phenomenon) จากแหล่งและมุมมองที่แตกต่างกัน เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือ (Credibility, Validity) ของข้อมูล ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และเปรียบเทียบข้อมูลเรื่องเดียวกันที่ได้มาจากผู้ให้ข้อมูลหลาย ๆ คน (Nopkesorn, 2005) และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จำแนกข้อมูลเป็นประเด็น จัดหมวดหมู่ เน้นคำสำคัญที่เชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อตอบคำถามการวิจัย ซึ่งได้แก่ 1. คนพิการสามารถเป็นผู้ประกอบการ/ผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้หรือไม่ เพราะเหตุใด 2. แนวทางในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมควรเริ่มต้นอย่างไร 3. การส่งเสริมคนพิการให้มีศักยภาพทางธุรกิจทำได้อย่างไร 4. ปัญหา/อุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม ได้แก่ อะไรบ้าง 5. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม 6. หลักสูตรอบรม Mini MBA for Social Enterprise ขององค์กรคนพิการสามารถนำไปขยายผลต่อยอดได้หรือไม่ อย่างไร 7. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ซึ่งคำถามเหล่านี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ใช้ทฤษฎีและงานวิจัยที่ได้ทบทวนวรรณกรรมในการวิเคราะห์ข้อมูล เช่น งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง Obstacles to Social Entrepreneurship ของ Murillo-Luna et al. (2021) เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์ผลการศึกษา และใช้

วิธีการพรรณนา (Descriptive) เพื่อนำเสนอผลการวิจัย หนึ่ง ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้แจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้รับทราบ และได้รับคำยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญให้เผยแพร่ข้อมูลจากการวิจัยได้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่องความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม ใช้แบบสอบถามอย่างมีโครงสร้าง จำนวน 7 ข้อ เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จะนำมาวิเคราะห์เป็นข้อสรุปเพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยแบบสอบถามสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดในการวิจัยเป็นคำถามปลายเปิด เช่น ท่านคิดว่า คนพิการสามารถเป็นผู้ประกอบการ/ผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้หรือไม่ เพราะเหตุใด เป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การตีความ ถอดรหัส การเปรียบเทียบและวิเคราะห์เชิงอุปนัย ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนของจำนวนกลุ่มตัวอย่าง การตอบคำถาม ข้อมูลที่ได้รับ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ค้นพบ โดยนำมาตีความเปรียบเทียบคำตอบเพื่อสร้างข้อสรุปที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาในเรื่องที่ได้ศึกษามาโดยให้รายละเอียดที่ลึกและกว้าง

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้ประกอบการเพื่อสังคมและวิสาหกิจเพื่อสังคมในประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการวิจัย การอภิปรายผล รวมทั้งข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม

Peek (2020) ความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ได้แก่ กระบวนการซึ่งบุคคล ธุรกิจที่เกิดขึ้นใหม่ (Start up) และผู้ประกอบการที่พัฒนาสถานการณ์ทางการเงินให้มุ่งแก้ปัญหาสังคมโดยตรง ความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมจะเป็นโมเดลธุรกิจที่แสวงหาผลกำไร แต่สร้างผลกระทบต่อสังคมเชิงบวกเพื่อแก้ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อม

Murillo-Luna et al. (2021) อุปสรรคหลักของความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม คือ ปัญหาทางการเงิน การขาดแคลนแหล่งเงินทุน ทำให้เป็นเรื่องยากลำบากที่จะสร้างความยั่งยืนและความเป็นอิสระของกิจการในระยะยาว ปัญหาต่อมา คือ การขาดทักษะของบุคลากร ส่วนอุปสรรคที่เป็นปัจจัยภายนอกของผู้ประกอบการเพื่อสังคม ได้แก่ การต่อต้านความเปลี่ยนแปลงจากสังคม การขาดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม

ผู้ประกอบการเพื่อสังคม

Peek (2020) ผู้ประกอบการเพื่อสังคม คือ คนที่สร้างโอกาสทางธุรกิจที่มีผลกระทบต่อสังคมเชิงบวกให้กับชุมชนของตนเอง สังคม และโลกโดยรวม

Kumar (2022) ผู้ประกอบการเพื่อสังคมแตกต่างกับผู้ประกอบการแบบดั้งเดิม เพราะเป็นผู้ที่ต้องการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับโลกหรือให้กับชุมชนของตนเอง เนื่องจากมีประสบการณ์ส่วนตัวที่เป็นสาเหตุให้อยากสนับสนุนให้เกิดความเปลี่ยนแปลง ทำให้เป็นแรงบันดาลใจที่ต้องการระบุไว้ในพันธกิจของบริษัท

วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

Kasim and Hudson (2006) ผลการวิจัย พบว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมจะต้องต่อสู้กับปัญหาทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจมากมาย เพื่อให้บรรลุคุณประโยชน์ต่อสังคม วิสาหกิจเพื่อสังคมจึงเปรียบเสมือนเป็นการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางกายภาพ

Kumar (2022) วิสาหกิจเพื่อสังคม หมายถึง ธุรกิจที่ถูกออกแบบให้มีพันธกิจหลักเห็นแก่คนอื่นเป็นหลัก ทำให้มีผลต่อการจัดการธุรกิจตั้งแต่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ไปจนถึงการสร้างตราสินค้า การจัดการห่วงโซ่อุปทาน การวางแผนทางการเงิน ประเด็นสำคัญ คือ วิสาหกิจเพื่อสังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้เป็นหลักอย่างเดียว แต่ยังคำนึงถึงการวัดผลสำเร็จในมิติทั้งสาม (Triple Bottom Line) ซึ่งได้แก่ สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ โดยมีวิสาหกิจจะมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการพัฒนาชุมชนในทิศทางของความยั่งยืน

วิสาหกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ.2562 มาตรา 5 กิจการที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ (Social Enterprise Promotion Act B.E. 2562, 2019)

สมัชชาวิสาหกิจเพื่อสังคม ประจำปี 2565

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ได้จัดประชุมสมัชชาวิสาหกิจเพื่อสังคม ประจำปี 2565 วันที่ 4 - 5 กรกฎาคม 2565 โดยมีมติที่ประชุมเป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายภายใต้แผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2565 - 2570 ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1. พัฒนาศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจเพื่อสังคมเพื่อพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจเพื่อสังคม 2. พัฒนารฐานข้อมูลแหล่งเงินทุนและทรัพยากรแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม 3. พัฒนากลไกการให้บริการแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม 4. ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การตระหนักรู้เรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคมให้เป็นที่รู้จัก 5. สร้างระบบนิเวศที่สนับสนุนการทำธุรกิจของวิสาหกิจเพื่อสังคม 6. พัฒนาเครื่องมือวัดผลกระทบทางสังคมของวิสาหกิจเพื่อสังคมในบริบทประเทศไทย (Office of Social Enterprise Promotion, 2022)

ผลการวิจัย

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม ตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

1. **ความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม** ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความคิดเห็นว่า “คนพิการสามารถเป็นผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้” โดยให้เหตุผล ดังนี้

1.1 “คนพิการเป็นคนที่มีความสามารถ สามารถเป็นผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้ เพียงแต่มีข้อจำกัดทางกายภาพเท่านั้น” “คนพิการขาดการใช้รถวีลแชร์ แต่มีความสามารถขอมารถ เปิดอู่ขอมารถ กิจการไปได้ด้วยดี เพราะมีฝีมือและสามารถใช้เครื่องมือได้ดี” “ปัจจุบัน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้ความสำคัญกับการสร้างความเท่าเทียม และการสร้างโอกาสเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตคนพิการ” “คนพิการส่วนใหญ่สามารถฟื้นฟูและพัฒนาได้ โดยใช้อุปกรณ์ที่ช่วยส่งเสริมให้คนพิการสามารถใช้ชีวิตประจำวันเหมือนคนทั่วไปได้ เช่น ใช้สื่อออนไลน์ที่ให้ความรู้ในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย คนพิการที่มีความสามารถในการเรียนรู้จะสามารถเรียนรู้และทำการผลิตหรือให้บริการได้” “คนพิการจะต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่เสมอ พร้อมปรับเปลี่ยนรูปแบบการประกอบธุรกิจให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม” “คนพิการสามารถใช้กระบวนการรวมกลุ่มทำธุรกิจเพื่อสังคม ไม่ว่าจะเป็นร้านนวด งานบริการอื่น ธุรกิจกาแฟ อาหาร เครื่องดื่ม ศูนย์เกษตรในชุมชน โรงงานแปรรูป ฯลฯ เมื่อคนพิการมีความพร้อม มีทักษะความสามารถเชิงธุรกิจ มีรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม มีเครือข่ายที่เข้มแข็งพร้อมแล้ว สามารถจัดตั้งเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมในภายหลังได้”

1.2 “คนพิการมีทัศนคติ (Mindset) แรงบันดาลใจ คุณลักษณะส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม” “คนพิการสามารถเป็นได้ทุกอย่าง ขึ้นอยู่กับทัศนคติของคนพิการ หากคิดว่า ตัวเองพิการแล้วหดหู่ น้อยใจ จะทำให้ศักยภาพลดลง แต่ถ้าเป็นคนพิการที่สู้ชีวิต ชอบทำธุรกิจ ชอบค้าขาย จะสามารถเป็นผู้ประกอบการ/ผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้ดี” “คนพิการมีพรสวรรค์ มีแรงบันดาลใจสูงมาก ทำให้ตั้งใจประกอบธุรกิจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น จะได้ดูแลตนเองและครอบครัว รวมทั้งช่วยเหลือคนพิการอื่น ๆ ช่วยจัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนพิการ”

1.3 จากประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า “คนพิการทุกประเภทสามารถเป็นผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้ โดยคนพิการที่พิการแต่กำเนิดจะมีความต้องการศักยภาพและความสามารถแตกต่างกับคนพิการที่ประสบปัญหาเป็นคนพิการในภายหลัง คนพิการสายตาแต่กำเนิดส่วนใหญ่จะได้รับการช่วยเหลือให้มีพัฒนาการที่ดีเพิ่มขึ้นและได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้สนใจประกอบอาชีพมั่นคง เช่น รับราชการ หรือทำงานองค์กรสาธารณประโยชน์/องค์กรการกุศล ฯลฯ มากกว่าเป็นผู้ประกอบการ ในขณะที่คนพิการสายตา

ภายหลังจะเป็นคนที่สามารถฟื้นฟูสมรรถภาพของตนเองให้เป็นผู้ประกอบการได้ง่ายกว่าคนพิการโดยกำเนิด” “คนพิการภายหลังที่มีประสบการณ์ทางธุรกิจ หรือเคยเป็นผู้ประกอบการมาก่อน เมื่อต้องประสบภาวะพิการจะมีความมุ่งมั่นที่จะประกอบอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ทำให้คนพิการภายหลังสามารถพัฒนาไปสู่ผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการเพื่อสังคมในอนาคตได้”

2. ปัญหา/อุปสรรคในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความคิดเห็น ดังนี้

2.1 ปัญหาด้านทัศนคติ ความเชื่อของสังคมไทย ความรู้ความเข้าใจ การขาดการรวมกลุ่มของคนพิการ/องค์กรคนพิการ ได้แก่ “คนพิการ ครอบครัวยุติธรรม ผู้ดูแลคนพิการ และชุมชน ยังคงมีแนวคิดแบบดั้งเดิมที่ว่า คนพิการมีอุปสรรคทางกายภาพ ทำให้ต้องได้รับการช่วยเหลือ” “คนพิการไม่สามารถทำงานหรือดำรงชีวิตในสังคมอย่างคนทั่วไปได้ ทำให้ไม่มีความเชื่อมั่นหรือไม่เชื่อใจว่า คนพิการทำได้หรือทำได้แต่เฉพาะเรื่องง่ายๆ” “คนพิการถูกปิดกั้นให้แยกออกจากสังคม คอยรับการอุปถัมภ์ เช่น คนพิการแต่กำเนิดที่พ่อแม่ไม่ได้ส่งเสริมพัฒนาการมาตั้งแต่เด็ก ทำให้การสร้างเสริมความเข้มแข็งจากภายในเป็นเรื่องยากลำบาก เพราะคนพิการและผู้ที่เกี่ยวข้องได้จำกัดโอกาสในการพัฒนาตนเองของคนพิการมาตั้งแต่ต้น” “คนพิการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาชีพเพื่อสังคมจึงขาดการตระหนักรู้ในความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่ต้องมีภารกิจทั้งในทางธุรกิจและในทางสังคมที่สอดคล้องและสมดุลกัน” “คนพิการขาดการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินวิชาชีพเพื่อสังคม หรือไม่เข้าใจเป้าหมายร่วมของกลุ่มที่ต้องนำมาซึ่งผลประโยชน์และรายได้ที่เพิ่มขึ้น ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากสมาชิกกลุ่มอย่างเพียงพอ”

2.2 ปัญหาการเข้าถึงโอกาสของคนพิการในการเข้าสู่วิชาชีพเพื่อสังคม ได้แก่ “ปัจจัยสนับสนุนพื้นฐานไม่เพียงพอที่จะทำให้คนพิการส่วนใหญ่มีศักยภาพที่จะแข่งขันกับธุรกิจทั่วไปได้ ทำให้ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน การเข้าถึงแหล่งทุน” “คนพิการขาดชุดทักษะ (Skillset) ในการจัดการธุรกิจที่จำเป็นต้องมี เช่น ทักษะด้านการบริหารงานบุคคล การเงิน บัญชี การตลาด กฎหมายธุรกิจ ความสัมพันธ์กับลูกค้า/ลูกค้า การจัดการสารสนเทศ (Information Management) การพัฒนาศักยภาพการแข่งขัน (Competitiveness)”

2.3 ปัญหามาตรฐานการผลิตไม่สม่ำเสมอและต้นทุนการผลิตสูง ได้แก่ “คุณภาพของสินค้าไม่คงที่/ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้ส่งผลกระทบต่อคำสั่งซื้อสินค้าของลูกค้า/ผู้บริโภค” “จำนวนการผลิตน้อย ราคาสินค้าของคนพิการจึงค่อนข้างสูง ทำให้แข่งขันยากและเกิดความเสียหายทางธุรกิจ”

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความคิดเห็นที่สำคัญ ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการของวิชาชีพเพื่อสังคม ได้แก่ “องค์ความรู้ที่เข้าถึงง่ายทั้งเนื้อหา วิธีการ และกระบวนการ เพื่อให้คนพิการเข้าใจธรรมชาติของวิชาชีพเพื่อสังคม” “การจัดทำแผนธุรกิจควรสอดคล้องกันเพื่อให้ได้รับผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม สร้างผลกำไรที่เหมาะสม และ

นำประโยชน์ทางธุรกิจลงสู่เป้าหมายทางสังคม เช่น ส่งเสริมการสร้างอาชีพของคนพิการ หรือเป้าหมายทางสิ่งแวดล้อม เช่น ปลูกป่า เป็นต้น”

2. การส่งเสริมเพื่อพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม ได้แก่ “สนับสนุนคนพิการค้นหาความชอบ/ความสนใจของตนเอง เริ่มต้นจากสิ่งที่ชอบ/สิ่งที่สนใจ” “เสริมความรู้และทักษะทางธุรกิจ มีตัวอย่างให้เรียนรู้และลงมือทำ” “ควรมีภาคีเครือข่ายเชื่อมต่อกับกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง เช่น ระบบที่ปรึกษา (Mentor) หรือโค้ช (Coach) ให้คำแนะนำหรือสอนงาน” “มีระบบเสริมหนุนเป็นหน่วยงานเฉพาะให้คำปรึกษาเป็นที่เลี้ยง เพื่อให้คนพิการที่มีศักยภาพได้เรียนรู้และนำไปต่อยอดวิสาหกิจเพื่อสังคมของตน”

3. วิธีการพัฒนาศักยภาพคนพิการ ได้แก่ “การพัฒนาศักยภาพคนพิการ/ผู้นำกลุ่มคนพิการให้มีโอกาสได้เรียนรู้ เสริมทักษะความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม” “ส่งเสริมการพัฒนาตนเองผ่านสภาพแวดล้อมทางธุรกิจจริง เช่น ฝึกจริงในสถานประกอบการหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม จะได้มีตัวอย่างหรือแบบอย่างที่ดี (Best Practice) ทำให้คนพิการได้ศึกษาเรียนรู้จากต้นแบบ” “มีพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้คนพิการมีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เพิ่มขึ้น เช่น โอกาสในการสร้างธุรกิจ มุมมองความกล้าที่จะลงทุน” “มีการติดตามเรียนรู้จากธุรกิจที่ใกล้เคียงกัน หรือในระดับทุนเดียวกัน หรืออาจจะเป็นการร่วมทุนกับหุ้นส่วนที่เป็นมืออาชีพ”

4. ระบบสนับสนุนจากภาครัฐ ได้แก่ “ภาครัฐควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการสนับสนุนคนพิการให้ประกอบอาชีพเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่ชัดเจน เพื่อจะได้มีการเชื่อมต่อการสนับสนุนอย่างเป็นระบบ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรคนพิการ และภาคส่วนอื่น ๆ ทำให้เป็นการรวมพลังภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในลักษณะเป็นเครือข่ายคุณภาพ (Active Social Enterprise)” “การเสริมหนุนจากครอบครัว/องค์กรคนพิการ/ภาคเอกชน/ภาควิชาการ/เครือข่ายวิสาหกิจเพื่อสังคม ให้คำแนะนำหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ” “การสนับสนุนจากทุกฝ่าย เพื่อให้คนพิการมีกำลังใจว่าความพิการไม่ได้เป็นอุปสรรค แต่เป็นโอกาสดีที่จะเปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาส ทำให้คนพิการมีความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมเพิ่มขึ้น”

5. การส่งเสริมด้านการบริหารจัดการแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม ได้แก่ “ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) ทศนคติ (Mindset) ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคนพิการให้เป็นนักบริหารในเชิงธุรกิจ” “สร้างระบบนิเวศทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างธุรกิจ เช่น ปรับปรุงกฎระเบียบ/นโยบายที่เป็นอุปสรรค จัดสรรทรัพยากรที่เพียงพอและเหมาะสม ฯลฯ เพื่อส่งเสริมคนพิการที่มีศักยภาพให้สามารถบริหารธุรกิจได้อย่างมืออาชีพ” “ส่งเสริมการรวมกลุ่มคนพิการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการพัฒนาคนพิการ โดยอาจแบ่งกลุ่มคนพิการเป็นระดับ เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนที่ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น ส่งเสริมคนพิการที่มีศักยภาพให้ได้รับการเสริมความรู้เกี่ยวกับความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมเพื่อให้สามารถพัฒนาธุรกิจได้อย่างยั่งยืน ส่งเสริมทักษะการบริหารจัดการธุรกิจ

อย่างมืออาชีพ ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ความสามารถด้านภาษา การบริหารจัดการกลุ่ม มนุษยสัมพันธ์ ฯลฯ เพื่อสร้างความเจริญเติบโตให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคม จะได้สร้างผลกำไรที่เหมาะสม และนำผลกำไรที่ได้รับมาจัดสรรเพื่อช่วยเหลือคนพิการอื่นที่ยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้”

6. การส่งเสริมระบบนิเวศทางธุรกิจให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคมของคนพิการ ได้แก่ “หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนควรมีนโยบายที่เอื้อประโยชน์และสร้างโอกาสให้วิสาหกิจเพื่อสังคมเติบโตอย่างแข็งแกร่งด้วยการสร้างระบบนิเวศที่ครบวงจร” “ส่งเสริมการสร้างคุณค่าด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ของผู้ประกอบการเพื่อสังคม โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทางธุรกิจ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการธุรกิจ การเข้าถึงแหล่งทุน การตลาดออนไลน์ การเชื่อมโยงการผลิต การบริหารองค์การอย่างมีธรรมาภิบาล การสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ผู้บริโภค” “ภาครัฐควรส่งเสริมให้ภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในกระบวนการสนับสนุนตามความชำนาญของธุรกิจ” “ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการนำเสนอ (Pitching) สินค้าหรือบริการของคนพิการที่หลากหลายอย่างต่อเนื่อง โดยอำนวยความสะดวกให้กับวิสาหกิจเพื่อสังคมของคนพิการ จัดทีมที่ปรึกษาในการนำเสนอ (Pitching) สินค้าหรือบริการของคนพิการเพื่อหาผู้ร่วมลงทุน” “ภาครัฐควรมีนโยบายด้านภาษีอากรหรืออัตราดอกเบี้ยพิเศษให้แก่ผู้ร่วมลงทุนในกิจการของคนพิการเพื่อสร้างแรงจูงใจ”

7. การบูรณาการความร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ “สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน” “สร้างการรับรู้และประสานความร่วมมือในการส่งเสริมคนพิการให้เป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมอย่างเข้มแข็ง” “มีระบบโครงสร้างพื้นฐาน การสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการที่เหมาะสมกับสภาพธุรกิจ การลดต้นทุนการผลิต กลไกสนับสนุนด้านภาษี/ดอกเบี้ย เป็นต้น”

3. การขยายผลหลักสูตรอบรมระยะสั้น “Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย” ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้ความคิดเห็น ดังนี้

3.1 “หลักสูตรอบรม Mini MBA for Social Enterprise เป็นจุดเริ่มต้นของการปรับมุมมองความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมของคนพิการ” “ผู้บริหารหลักสูตรฯ เข้าใจลักษณะและความต้องการที่เฉพาะของคนพิการและองค์กรคนพิการ ทำให้สามารถสื่อสารให้ผู้เข้าอบรมเข้าใจการประกอบธุรกิจเพื่อสังคม และนำไปพัฒนาธุรกิจให้แข็งแกร่งเติบโตอย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคม” “ให้ความรู้ทั้งวิชาการและภาคปฏิบัติ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์จริงระหว่างวิทยากรกับกลุ่มผู้เข้าอบรม ศึกษาดูงานจากผู้ประสบความสำเร็จทางธุรกิจ” “มีตัวอย่างผู้เข้าอบรมที่สามารถเป็นผู้ประกอบการและจดทะเบียนสินค้าเข้าสู่ระบบการตลาดและต่อยอดธุรกิจจริง” “องค์กรคนพิการสามารถนำข้อมูลไปแนะนำสมาชิกและเครือข่ายขององค์กรคนพิการได้ว่า เป็นหลักสูตรอบรมที่มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหากลุ่มคนพิการด้วยวิธีการสร้างรายได้เลี้ยงตนเองผ่านนวัตกรรมทางสังคม”

3.2 การขยายผลหลักสูตรอบรม Mini MBA for Social Enterprise ได้แก่ “สามารถนำไปต่อยอดได้หลากหลาย มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยน “การคิดแบบเจ้าของกิจการ” จากผู้ร่วมเวทีที่หลากหลาย” “จัดอบรมแบ่งกลุ่มเป็นระดับเพื่อเพิ่มระดับความก้าวหน้าในลักษณะเป็นหลักสูตรเฉพาะกลุ่ม” “มีการฝึกทักษะการจัดการธุรกิจบางเรื่อง” “คัดเลือกกลุ่มผู้เข้าอบรมเพื่อจัดหลักสูตรแบบเข้มข้น (Intensive Course) ในแต่ละจังหวัด จะได้เป็นโมเดลตัวอย่างในพื้นที่ของคนที่ต้องการเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม” “ประสานความร่วมมือกับองค์กรคนพิการและกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เพื่อติดตามและขยายผลเป็นระยะ”

3.3 การขยายผล ได้แก่ “ผู้เข้าอบรมสามารถนำองค์ความรู้ไปขยายผลสู่ชุมชน เช่น องค์กรคนพิการจำนวนหนึ่งเข้าร่วมหลักสูตรอบรมฯ ได้นำความรู้ไปขยายผลต่อยอดในระดับชุมชนอย่างต่อเนื่อง” “เครือข่ายมีการทำธุรกิจอย่างมีหลักฐานเชิงประจักษ์ และมีหลายแห่งเป็นต้นแบบ เช่น บริษัท ออทิสติกไทย วิสาหกิจเพื่อสังคม มีแผนปฏิบัติงาน (Action Plan) สนับสนุนเครือข่ายธุรกิจเพื่อสังคมของกลุ่มในพื้นที่ต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม”

3.4 เครือข่าย ได้แก่ “สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับภาคส่วนอื่น ๆ โดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงแรงงาน ประสานความร่วมมือกับหอการค้าไทย มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย สถานประกอบการ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ฯลฯ ยกระดับหลักสูตรอบรมฯ เพื่อพัฒนาศักยภาพคนพิการอย่างเชื่อมโยงต่อยอดกัน” “มีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ” “มีการสนับสนุนผู้ประกอบการเพื่อสังคมคนพิการอย่างต่อเนื่อง โดยกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นเจ้าภาพหลัก”

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพคนพิการ ผู้ประกอบการเพื่อสังคม ปัญหา/อุปสรรค/ข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพคนพิการ ผู้ประกอบการเพื่อสังคม และการขยายผลหลักสูตรอบรมระยะสั้น “Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย” ผลการศึกษา พบว่า คนพิการเป็นคนที่มีความสามารถเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้ เพียงแต่มีข้อจำกัดทางกายภาพเท่านั้น หากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนอย่างเป็นระบบ เช่น สร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมคนพิการ การเสริมหนุนด้านวิชาการและภาคปฏิบัติ การศึกษาดูงาน การฝึกปฏิบัติงานพร้อมการทำงานจริงจะช่วยพัฒนาและเพิ่มศักยภาพให้คนพิการได้เรียนรู้ระบบการบริหารจัดการธุรกิจที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และประหยัด โดยเพิ่มความเข้มแข็งให้แก่วิสาหกิจเพื่อสังคมคนพิการด้วยการเชิญชวนภาคเอกชนเป็นที่ปรึกษาหรือเป็นที่เลี้ยงตามความชำนาญของธุรกิจ เป็นต้น

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม พบว่า คนพิการที่มีศักยภาพในการเรียนรู้สามารถเป็นผู้ประกอบการหรือผู้ประกอบการเพื่อสังคมได้ เพราะคนพิการมีพรสวรรค์ ทักษะ (Mindset) แรงบันดาลใจ และคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ส่งผลต่อความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม ทำให้มุ่งมั่นตั้งใจประกอบธุรกิจเพื่อเป้าหมายการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น สามารถดูแลตนเอง/ครอบครัวและช่วยเหลือผู้อื่นได้ นำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น จัดความยากจน ลดความเหลื่อมล้ำ สอดคล้องกับ Peek (2020) ที่ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม เป็นกระบวนการซึ่งบุคคล ธุรกิจที่เกิดขึ้นใหม่ (Start Up) และผู้ประกอบการที่พัฒนาสถานการณ์ทางการเงินให้มุ่งแก้ปัญหาสังคมโดยตรง เป็นโมเดลธุรกิจที่แสวงหาผลกำไร แต่มุ่งมั่นที่จะสร้างผลกระทบต่อสังคมเชิงบวก เพื่อแก้ปัญหาสังคมหรือสิ่งแวดล้อม โดยเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่สร้างโอกาสทางธุรกิจและผลกระทบต่อสังคมเชิงบวกให้กับชุมชนของตนเอง สังคม หรือโลกโดยรวม และสอดคล้องกับ Kumar (2022) ที่ว่า ผู้ประกอบการเพื่อสังคมมักจะมีประสบการณ์ส่วนตัว หรือมีแรงบันดาลใจที่เป็นสาเหตุให้อยากสนับสนุนให้เกิดความเปลี่ยนแปลง

สำหรับการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม คนพิการจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักการของวิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ ทำให้ควรมีการจัดทำแผนธุรกิจที่สอดคล้องกัน เพื่อสร้างผลกำไรที่เหมาะสม และนำผลกำไรลงสู่เป้าหมายทางสังคมและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับ Kumar (2022) ที่กล่าวว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมเป็นรูปแบบของธุรกิจที่มีพันธกิจเห็นแก่คนอื่นเป็นหลัก ทำให้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างรายได้เป็นหลักอย่างเดียว แต่คำนึงถึงการวัดผลสำเร็จในมิติทั้งสาม (Triple Bottom Line) ซึ่งได้แก่ มิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีมิติสังคมจะมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงสังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิต การพัฒนาชุมชนในทิศทางของความยั่งยืน

จากผลการวิจัยที่พบว่า การพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมควรมีระบบเสริมหนุนเป็นหน่วยงานเฉพาะให้คำปรึกษาเป็นที่ปรึกษา เช่น ฝึกงานในองค์กรธุรกิจหรือวิสาหกิจเพื่อสังคม คนพิการจะได้เรียนรู้ทั้งความรู้ ทักษะ และประสบการณ์เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ Kumar (2022) ที่กล่าวไว้ว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมจะให้ความสำคัญกับการจัดการธุรกิจ ตั้งแต่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างตราสินค้า การจัดการห่วงโซ่อุปทาน การวางแผนทางการเงิน นอกจากนั้น จากผลการวิจัยที่พบว่า หน่วยงานของรัฐและเอกชนควรกำหนดนโยบายที่เอื้อประโยชน์และสร้างโอกาสให้วิสาหกิจเพื่อสังคมได้เติบโตอย่างแข็งแกร่งด้วยการสร้างระบบนิเวศที่ครบวงจร เช่น ส่งเสริมการสร้างคุณค่าด้วยการวิเคราะห์สถานการณ์ของผู้ประกอบการเพื่อสังคม โอกาสในการเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ทางธุรกิจ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการธุรกิจ การเข้าถึงแหล่งทุน การตลาดออนไลน์ การเชื่อมโยงการผลิต การบริหารองค์การอย่างมีธรรมาภิบาล การสร้างความตระหนักรู้ให้แก่ผู้บริโภค ฯลฯ สอดคล้องกับมติที่ประชุมสมัชชาวิสาหกิจเพื่อสังคมในการพัฒนา

ศักยภาพวิสาหกิจเพื่อสังคม 6 ด้าน คือ 1. พัฒนาศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจเพื่อสังคม 2. พัฒนาฐานข้อมูลแหล่งเงินทุนและทรัพยากรแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม 3. พัฒนากลไกการให้บริการแก่วิสาหกิจเพื่อสังคม 4. ส่งเสริมและประชาสัมพันธ์การตระหนักรู้เรื่องวิสาหกิจเพื่อสังคมให้เป็นที่รู้จัก 5. สร้างระบบนิเวศที่สนับสนุนการทำธุรกิจของวิสาหกิจเพื่อสังคม 6. พัฒนาเครื่องมือวัดผลกระทบทางสังคมของวิสาหกิจเพื่อสังคมในบริบทของประเทศไทย (Office of Social Enterprise Promotion, 2022)

ส่วนปัญหา/อุปสรรคของวิสาหกิจเพื่อสังคมที่สำคัญ พบว่า คนพิการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิสาหกิจเพื่อสังคม จึงขาดการตระหนักรู้ (Awareness) ในความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่ต้องมีการกิจทั้งทางธุรกิจและทางสังคมที่สอดคล้องและสมดุลกัน รวมถึงการเข้าถึงโอกาสของคนพิการในการเข้าสู่วิสาหกิจเพื่อสังคม เนื่องจากปัจจัยสนับสนุนพื้นฐานไม่เพียงพอที่จะทำให้คนพิการส่วนใหญ่มีศักยภาพที่จะแข่งขันกับธุรกิจทั่วไปได้ เช่น ไม่มีเงินทุนหมุนเวียน การเข้าไม่ถึงแหล่งทุน ขาดชุดทักษะ (Skillset) การจัดการธุรกิจที่จำเป็นต้องมี เช่น การบริหารบุคคล การเงิน บัญชี การตลาด กฎหมายธุรกิจ ความสัมพันธ์กับลูกค้า/ลูกค้า การจัดการสารสนเทศ การพัฒนาศักยภาพการแข่งขัน ฯลฯ สอดคล้องกับ Murillo-Luna et al. (2021) ที่ว่า อุปสรรคหลักของความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมคือ ปัญหาทางการเงิน การขาดแคลนแหล่งเงินทุน ทำให้ยากลำบากที่จะสร้างความยั่งยืนและความเป็นอิสระของกิจการในระยะยาว ปัญหาต่อมา คือ การขาดทักษะของบุคลากร ส่วนอุปสรรคที่เป็นปัจจัยภายนอกของผู้ประกอบการเพื่อสังคม ได้แก่ การต่อต้านความเปลี่ยนแปลงจากสังคม การขาดความรู้ความเข้าใจแนวคิดความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคม และสอดคล้องกับ Kasim and Hudson (2006) ที่พบว่า วิสาหกิจเพื่อสังคมจะต้องต่อสู้กับปัญหาทางสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจมากมาย เพื่อให้บรรลุคุณประโยชน์ต่อสังคม วิสาหกิจเพื่อสังคมจึงเปรียบเสมือนการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนภายใต้แนวคิดการจัดการทรัพยากรทางกายภาพ

สำหรับการขยายผลหลักสูตรอบรมระยะสั้น “Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย” ซึ่งเป็นหลักสูตรอบรมที่มุ่งเน้นแก้ปัญหาให้กลุ่มคนพิการด้วยวิธีการสร้างรายได้ผ่านนวัตกรรมทางสังคม ทำให้สามารถนำไปต่อยอดได้หลากหลาย เช่น จัดเวทีแลกเปลี่ยน “การคิดแบบเจ้าของกิจการ” จากผู้ร่วมเวทีที่หลากหลาย หรือจัดอบรมแบ่งกลุ่มเป็นระดับเพื่อเพิ่มระดับความก้าวหน้าในลักษณะเป็นหลักสูตรเฉพาะกลุ่ม เช่น ฝึกทักษะการจัดการธุรกิจบางเรื่อง ฯลฯ สอดคล้องกับมติที่ประชุมสมัชชาวิสาหกิจเพื่อสังคมในการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจเพื่อสังคมด้วยศูนย์บ่มเพาะวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจเพื่อสังคม (Office of Social Enterprise Promotion, 2022)

ข้อเสนอแนะ

1. การบูรณาการความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมที่เป็นระบบ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมวางแผนในการเข้ามามีส่วนร่วม หรือมี

บทบาทในการพัฒนาศักยภาพคนพิการอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม จะได้มีแนวทางการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ประหยัด

2. การสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อความเป็นผู้ประกอบการเพื่อสังคมของคนพิการ เพื่อส่งเสริมให้คนพิการมีความพร้อมที่จะเป็นผู้ประกอบเพื่อสังคมตามแนวทางของวิสาหกิจเพื่อสังคม

3. การประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลการส่งเสริมการพัฒนาคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมในวงกว้าง คนพิการทุกประเภทจะรับรู้และมีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการเพื่อสังคมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. แนวทางการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคมขององค์กรคนพิการ เพื่อเป็นกรณีศึกษาสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ

2. ผลลัพธ์ผู้เข้าอบรมหลักสูตรอบรมระยะสั้น “Mini MBA for Social Enterprise สำหรับองค์กรคนพิการและเครือข่าย” เพื่อติดตามประเมินผลและขยายผลการอบรมในวงกว้าง

3. ความแตกต่างระหว่างวัยและเพศที่มีผลต่อการพัฒนาศักยภาพคนพิการสู่ผู้ประกอบการเพื่อสังคม

เอกสารอ้างอิง

Chaiwat, T., Thinkan, P., & Wongkaew, K. (2016). *'Inclusive Growth' a possible way to reduce inequality*. Thailand Development Research Institute.

<https://tdri.or.th/2016/01/inclusive-growth-new-development-model/>.

Empowerment of persons with disabilities act, B.E. 2550 (2007) and amendment (No. 2), B.E. 2556. (2013). (2013). *Government Gazette*. No. 130 Section 30A. page 6-12.

Kasim, R., & Hudson, J. (2006). FM as a social enterprise. *Facilities*, 24(7/8), 292-299. <https://doi.org/10.1108/026327706106666143>.

Kumar, B. (2022). *Social entrepreneurship 101: Business models and examples to inspire you*. Shopify. <https://www.shopify.com/blog/social-entrepreneurship>.

Murillo-Luna, J. L., Garcia-Uceda, E., & Asin-Lafuente, J. (2021). Obstacles to Social Entrepreneurship. In D. M. Wasieleski & J. Weber (Eds.), *Social Entrepreneurship* (Vol. 5, pp. 195-216). Emerald Publishing Lim.

Nopkesorn, T. (2005). *Qualitative methods: A field guide for applied research in human/organization/community and social development*. Chokcharoen Marketing.

- Nuchpam, P., Prateppornnarong, D., & Jenjarrussakul, B. (2018). Social enterprise in Thailand: Some Observations on the social enterprise promotion bill. *Journal of Thai Ombudsman*, 23(1), 109-141.
- Office of Social Enterprise Promotion. (2022). *Social enterprise assembly 2022 resolutions*. Office of Social Enterprise Promotion, Office of the Prime Minister Bangkok, Thailand.
- Office of the National Economic and Social Development Council. (2021). *Thailand's SDG report 2016-2020*. Office of the National Economic and Social Development Council, Office of the Prime Minister Bangkok, Thailand.
sdgs.nesdc.go.th/progress-report-sdgs-of/
- Peek, S. (2020). *What is social entrepreneurship? 5 examples of businesses with a purpose*. U.S. Chamber. <https://www.uschamber.com/co/start/startup/what-is-socialentrepreneurship>.
- Ronaparp, P. (2021). *Reducing inequality-leading to sustainable growth for Thailand*. Puey Ungphakoen Institute for Economic Research.
<https://www.pier.or.th/abridged/2021/06/>.
- Social Enterprise Promotion Act B.E. 2562. (2019). *Government Gazette*. No. 136 Section 67 A. page 32-56.